

Jaume Mercader-Miret

DE “DIETARI DIVERS. 1996”

22 D'AGOST. Visió d'un dia al Penedès

Una vegada més, gràcies a la bona voluntat d'uns nebots que s'han ofert a acompanyar-nos a contemplar de prop les vinyes del Penedès, en aquests moments en el seu punt àlgid d'ufanosa maduresa, avui hem recorregut un bon tros de la meva comarca de naixença amb l'automòbil d'ells, perquè jo no em fatigués massa menant el nostre, després de la malaltia que ha fet que no vegés la meva terra durant un any, o gairebé.

Hem resseguit els camins a les vores dels quals abunden més els immensos arrenclaments de ceps, com és a l'entorn de Gelida, de Sant Sadurní d'Anoia, pels volts de Sant Pau d'Ordal, de Lavern i de la Granada, fins a Vilafranca, on hem estat el temps just de posar els peus damunt les lloses de la plaça de Jaume I.

La mar formada per l'extensió ubèrrima de les vinyes, enceses d'un verd resplendent a la llum clara de mig matí, sota la diafanitat de safir de la volta infinita del cel, constitueix un dels espectacles naturals de més força i bellesa, sobretot si tenim en compte que en bona part, possiblement la més decisiva, es deu a la tenacitat del treball de l'home sobre la terra i, naturalment, a la bondat del clima.

Més enllà de Vilafranca, dirigint-nos al Santuari de Santa Maria de Foix —que es féu tràgicament famós a les darreries del segle XIX— passant per Sant Martí Sarroca i per

Torrelles de Foix, hem vist que les vinyes comencen a escassejar i a ser-hi no tant espineroses, almenys les visibles de la carretera estant, ja que el terreny es va tornant més muntanyenc i més aspre, més boscós com més ens anem enfilant a la serra de la Llacuna.

Com que el nostre propòsit, però, no era el de recrear-nos amb els boscos de pins —en aquella hora de sol esplèndid, fortament olorosos— i tampoc el d'anar a la Llacuna, depassat el poble de Font-rubí, d'una molt agradable vistositat rústega, retrocedint hem començat a descendir. En ésser de nou al pla, sempre relatiu, ja que més aviat es tracta d'una terra graciosament ondulada, hem vist l'aparició de les vinyes de Guardiola de Font-rubí, de Vilobí i de les Cabanyes, fins que ens hem trobat amb els xiprers del cementiri de Vilafranca davant dels ulls, constatant una vegada més la seva magnificència, comparable solament amb la dels de Villa d'Este, de Tívoli, segons Eugeni d'Ors i el meu modest parer basat en una breu estada en aquells jardins cardenalís.

La nostra intenció era d'anar a dinar al poblet de Sant Miquel d'Olèrdola, i per això hem hagut de travessar Vilafranca de nord a sud, sense deturar-nos-hi, però. Fora vila, novament la presència de les vinyes, en disminució a mesura que la carretera, deixant enre-re el Molí d'en Rovira, ascendeix a l'altura del discret massís olèrdolà. El dinar, al restaurant Celler del Penedès d'antiga denominació, ara canviada per Masia Catalana, ha resultat notòriament agradable.

Després ens hem arribat fins a les muralles ibèriques i romanes d'Olèrdola, prosseguint el camí cap a Canyelles, amb una ràpi-

Josep M. T. Grau i Pujol

VILANOVA I LA GELTRÚ EN FONTS DOCUMENTALS TARRAGONINS

Com bé saben els historiadors de Vilanova i la Geltrú, aquesta vila a l'època moderna fou adscrita a la vegueria de Tarragona i més endavant al corregiment del mateix nom. Això fa pensar amb l'existència en aquest lloc de documents vilanovins en els fons originats per les administracions públiques. Dins el fons històric de l'Ajuntament de Tarragona trobem els llibres de Miquelets del 1795 que contenen dades sobre lleves i reclutaments de soldats per la Guerra Gran que enfrontà el Regne d'Espanya amb la República Francesa, a més de la imposició de contribucions per sufragar les despeses. De Vilanova hi ha la relació detallada dels homes majors de setze anys, amb anotació dels seus noms i cognoms, ofici, edat, estat civil i algunes observacions interessants com la residència quan eren absents (en el moment de la realització del recompte, el 14 de febrer de 1795, hi ha més d'una vintena de comerciants a Amèrica, la majoria solters, i tres a Galícia). En total hi ha 1.500 individus, dels quals un centenar (6,6%) eren mariners matriculats. Hi figuren els motius de les exempcions: ser fill de mare vídua, patir una malaltia (s'indica) o per raó de la professió (inhabilitats), com eren el metge, cirurgià, apotecari, manescal, mestre de minyons, notari de la cúria i de marina, administradors de la duana, de la sal, del correu, o altres càrrecs públics.

Dins el fons de la notaria de Tarragona sobresurten els llibres de marina de diversos notaris. Un d'aquests, Josep M. Cortadelles, actuà a Vilanova el 1812-1813, en concret fins al 4 d'octubre, quan fou substituït per Joan Aldivert Miró. Els volums de l'escribania de marina contenen escriptures útils per al coneixement del comerç marítim. Redactat per l'escrivà Antoni Eloi Alterachs hi ha un capbreu dels beneficis de Sant Miquel i Sant Esteve, fundats a l'església

parroquial de la Geltrú i que afectaven immobles de la ciutat de Tarragona. Dins la mateixa fe pública trobem el fons de la comptaduria d'Hipoteques de Tarragona (princiada el 1768) que registra moltes escriptures de Vilanova.

A la Junta de Comerç de Tarragona, que arrenca el 1835, i que posteriorment prendrà la denominació de Junta Provincial d'Agricultura i Comerç, s'hi localitza un expedient d'aigües de Vilanova de finals del segle XIX, un d'inspecció de bótes del 1856 i un altre sobre el repartiment del subsidi de comerç dels anys 1825-1860 de Vilanova.

És, però, en els fons comercials privats on es poden estudiar millor les relacions econòmiques i socials entre Vilanova i Tarragona, un exemple el presenta el voluminós i poc treballat encara fons de la casa Moragues, de Valls-Tarragona, on s'esmenten els comerciants Pau Alba, Jordi Guasch, Julià Merino i Joan Riudor que negociaven amb vi, aiguardent i fruits secs. Sobresurten les llistes impreses de preus corrents de productes a l'engròs segons la cotització del port de Vilanova a inicis del mil vuitcents. Tanmateix abunden els documents d'embarcament de vaixells (coneixements, guies, tornaguies), correspondència (entrades i sortides), comptabilitat, plets judicials com el de l'exempció de delmes del Mas Quadrell, a Jafra, propietat del vilanoví Francesc Papiol, hereu de Felip Bertran, baró de dit lloc (1817-1819), o el relacionat amb el pagament de les contribucions especials a l'Ajuntament i parròquia de Vilanova el 1812, sense oblidar nombroses causes contra patrons d'embarcacions de Vilanova davant la comandància militar de marina (1802/1823).

Tots els fons referenciats estan dipositats a l'Arxiu Històric de Tarragona, de la Generalitat de Catalunya. Per a més informació també podeu dirigir-vos a l'Arxiu Comarcal de Vilanova, de la mateixa administració autonòmica. Sota dependència directa de l'Estat recordem que a Tarragona hi ha l'Arxiu Central del Port.

UN RECORD NOSTÀLGIC

Un bon amic que va gaudir d'unes jornades d'encontre cultural al monestir San Pedro de Cardena, a Burgos, ens ha fet arribar la imatge que acompanya aquestes línies. Un punt de referència sempre entranyable, record nostàlgic de referència vilafranquina al cementiri del monestir, allí on amb la senzillesa d'una vida dedicada a Déu reposen les despulles del mestre, de qui va ser arqueòleg eminent i notable promotor cultural, sempre recordada referència patriarcal de qui fou el fundador i primer president del Museu de Vilafranca.

da passada pel port de Vilanova, entrellucant el Far de Sant Cristòfol, i per Sitges, des de la gràcia marinera del Santuari del Vinyet fins al peu mateix de l'estàtua de El Greco i del Baluard, la popular Punta sitgetana. Així hem satisfet el desig d'una visió molt satisfactòria del mar, com a complement de les excel·lències de tot el dia.

A continuació, pas per Sant Pere de Ribes i per la vora d'Olivella; una altra vegada els boscos del Penedès contrapesant la grandiositat de les vinyes, la principal característica del nostre paisatge comarcal. Després Sant Pere Molanta, i ja de nou al pla —repeteix, relatiu— amb Avinyonet, Cantallops, la proximitat immediata de Sant Pau d'Ordal, amb les vinyes fins més enllà de Subirats i de Sant Sadurní, en vistes a la blavor esblaimada, tirant a grisenc en aquella hora de mitja tarda, del Montserrat al fons de tot. El Port d'Ordal, i adéu al senyoriu agrícola del Penedès.

24 D'AGOST. Pensant en la imminent Festa Major de Vilafranca

Quan per una o altra raó no he pogut ser a Vilafranca el dia de sant Fèlix, el 30 d'agost, aquest dia de la Festa Major viscut de lluny ha estat per mi el més trist de tot l'any, proporcionalment a l'alegria amb la qual l'esperava. Només una vegada no el vaig enyorar molt, el de l'any 1973, per ésser aquell dia a Atenes, en el curs del primer viatge realitzat a Grècia. Les altres vegades que he estat absent de la meva vila el dia de la festa del nostre inclit patró —com era adjectivat sant Fèlix, en els programes dels anys vint— o bé va ser amb motiu de la mort recent d'algú de la família, quan observàvem amb més rigor el dol ritual per un ésser estimat desaparegut, o com en el cas de l'any passat que la causa fou un trastorn sofert pel meu cor quatre dies abans.

Aquest proper 30 d'agost tampoc no hi seré, ja que tot i que, gràcies a Déu, he recuperat la salut, jo diria que gairebé totalment, la prudència m'aconsella d'abstenir-me del cansament que comporta el fet d'assistir als actes públics.

De tota manera, encara que tan sols sigui espiritualment, ja en començo a saborejar la proximitat, pensant en l'ambient propici que "in crescendo" s'hi deu anar creant, ja d'uns dies ençà amb el rés de la novena i els cants setcentistes i fins operístics dels "goigs", en la basílica de Santa Maria plena a sobreixir de vilafranquins, amb l'esperit festiu posat de manifest en l'expressió de la cara. Qui més qui menys, cadascú a la seva manera i d'una forma o altra, tothom contribueix als preparatius de la famosa festa, tinguda pel poble, i fins oficialment, per "la més típica de Catalunya".

Sé que ja s'ha publicat i repartit el programa dels diversos aspectes de l'esdeveniment; un programa cada vegada més extens i més dens, sense, però, que per això es desvirtui gens el caràcter bàsic tradicional que li és propi. Es tracta, a més, d'una publicació generalment del màxim interès tipogràfic i documental, constituint cadascun un autèntic capítol de la història, més que bicentenària, de la nostra Festa Major. Qui en té la col·lecció completa, amb raó està convençut de posseir un vertader tresor bibliogràfic d'arrel històrico-popular. Jo, pobre de mi, tinc tan sols els dels darrers cinquanta-set anys i encara amb unes petites llacunes, en certa manera emplenades per uns pocs d'abans de l'any 1936.

El programa va acompanyat de sempre d'una estampa d'uns dos o tres pams d'alçària per un i mig o dos d'amplària, una versió personal de diferent esperit creatiu de la imatge de sant Fèlix, idealitzada, estilitzada, interpretada cada any per un artista diferent. A alguns, com a mi mateix, se'ns ha encarregat l'obra

més d'una vegada. És de tradició, probablement secular, que les famílies vilafranquines clavin l'estampa darrera la porta de la casa on viuen, substituint cada any la vella per la nova de la festa hodierna.

30 D'AGOST. Nostàlgia de sant Fèlix i de Vilafranca

Amb tot i ser avui el dia de sant Fèlix, màrtir, aquest any és un dels poquíssims que no he viscut a Vilafranca el gran esdeveniment de la Festa Major. Com ja he escrit moltes vegades, el motiu per no ser-hi sempre ha estat molt poderós i, per tant, no cal insistir-hi. Justificada i tot, més o menys, l'absència és per mi dolorosa i d'una tristesa especial, molt diferent de les altres. És el dolor de sentir-se privat del que uneix a la terra pròpia, a les arrels, encara que sigui passatgerament, però els qui com jo, per l'edat i la salut una mica prima, n'esperem poques més, de festes majors, és comprensible que la tristesa s'incrementi pensant que potser no en veurem cap altra, i que la darrera a la qual vàrem assistir fou l'última.

La imatge de sant Fèlix duu una palma martirial, de plata, en una mà. Quan conduïda en processó branda lleument a dreta i a esquerra, les llargues fulles afuades que formen la palma es colpegen entre si, unides com són de l'extrem més ample al nervi que les sustenta, fent una remor subtil molt característica de les làmines fines de plata entretopant-se; és allò de la remor argentina, un dring de sonaritat delicadament musical.

5 DE NOVEMBRE. Estada d'un dia de mercat a Vilafranca

Fa uns quants dies, exactament el passat dia 2, vaig anar a Vilafranca. Tenia una gran il·lusió per estar-hi, encara que fos unes

poques hores, on no havia posat més els peus des del dia que m'hi feren un homenatge en l'avinentsa de la presentació del meu llibre *Vilafranca ben a prop*. Això ocorria el 26 d'agost de l'any passat, 1995, i llevat d'uns moments que ocasionalment vaig estar a la plaça de Jaume I —diríem d'incògnit— el dia 22 d'agost proppassat, o sigui al cap d'un any, no havia respirat més l'aire de la meua vila, ni havia vist la seva llum. Fora d'una llarguíssima temporada durant la Guerra Civil, mai no n'havia estat absent tant de temps com ara, i per això esperava poder passar pels seus carrers i la Rambla i reveure les velles pedres i les recents reformes urbanes, a més en dia de mercat, en dissabte.

De molt temps ençà no viatgem amb el nostre automòbil si hi ha la probabilitat ineludible d'haver de retornar a casa en una hora fosca. Com que sospitàvem que aquell dia hauríem de sortir de Vilafranca ja de fosc, vàrem optar per anar-hi en tren i així estalviar-nos l'enutjós inconvenient de transcórrer de vespre amb els llums del vehicle propi encesos. A més, donat el cas que feia anys que no havia pujat a un tren, em delia per anar-hi, el que en altres temps tan bones hores m'havia proporcionat recorrent el país i una part considerable d'Europa, reiteradament. Esperava també reveure el paisatge del Penedès, ara ja amb les vinyes daurades per la tardor, des d'un punt de vista diferent del contemplat els darrers trenta anys, els que fa que transitem només que per les carreteres.

L'atmosfera era d'una claredat d'or brunyit, però sense duresa, amb aquell punt de flonjor dolça que només té la tardor. El cel, d'una blava nitidesa, com per fer de fons d'una pintura italiana quatrecentista. Les masses dels arbres, d'un verd sumptuós de vellut dens i suau. Els ceps de les vinyes amb l'or pàl·lid o encès, segons l'indret, dels pàmpols agonitzants. A mesura que avançàvem cap a

Vilafranca, s'anava allunyant darrere nostre el massís del Montserrat, d'una blavor esvaïda, amb lleus tocs lilosos. Més intens el blau-verdós, amb un vel lleu opalí, de la serra de la Llacuna, en la relativa proximitat, i d'un matis indefinible el de Subirats i el d'Olèrdola, a contrallum del sol rutilant.

La vila em va semblar més ponderada, més senyora encara, d'una bellesa més espone-rosa que mai. Sobretot ho vaig veure així, quan venint de l'estació ferroviària, del capdamunt de la Rambla de Nostra Senyora estant, enfocant la Parellada, aparegué el campanar major de Santa Maria sobresortint per damunt de les cases, en el punt que el carrer descriu una gairebé imperceptible corba de natural elegància.

Una llarga passada pel mercat completà la visió òptima que d'aquell dia m'ha restat de Vilafranca. Tant com la plàstica vigorosa i acolorida lluminosament i la precisió dels detalls, vaig saborejar les sensacions olfactives a mesura que transitàvem entre la gentada, en aquella hora de passat migdia ja en disminució: la rude flaire rural de l'aviram, la de la fruita i la verdura fresques, la de les herbes remeieres i culinàries i la del planter amb el seu rerefons de terra fèrtil humida.

Tal com havíem cregut des d'un principi, deixàrem Vilafranca amb el cel ben enfosquit i la vila tota il·luminada. Del camí de retorn, no en vegérem a penes res, només les estacions on el tren s'aturà. La de Gelida, per exemple, em féu pensar en les de la Rússia del temps i de l'estil de Tolstoi.

27 DE NOVEMBRE. El pintor vilafranquí Colomer Pagès

En algun altre indret dels meus escrits —sobretot en el capítol "El Pont del Carril", de

l'aplec que du per títol "De la família", encara inèdit— hi relato alguna cosa de les meves estades periòdiques, amb la família, a la casa que havia estat dels meus avis Miret-Soler, quan restà deshabitada després de la mort de l'àvia, l'any 1943.

Aquelles estades vilafranquines de durant la Setmana Santa i la Festa Major es produïren en la segona meitat dels anys quaranta i tota la dècada dels cinquanta, fins al 1965.

Als baixos de la casa hi havia en aquell temps el despatx de la indústria de Ciments Miret, llavors ja en poder de l'oncle Joan, un cop mort l'avi, el creador de l'empresa, l'any 1900. A l'entresòl, hi vivia el senyor Ramon Colomer, el comptable i home de confiança del meu oncle, amb la seva muller, un fill i una filla, que els vaig conèixer essent uns nens petits. El pla principal de la casa era el que havia estat habitat pels avis en el seu temps, cedit temporalment per a nosaltres per a passar els dies esmentats en l'anterior paràgraf, a Vilafranca. A sobre només hi havia unes molt espaioses golfes, sota d'un teulat a quatre vessants. A nivell del menjador, s'hi obria un extens terrat, o terrassa, des del qual es dominava un tram bastant llarg de la carretera de Barcelona a Tarragona que travessa la vila, passant en aquell indret per un pont, conegut popularment com "del Carril", per sota del qual transiten els trens. S'hi atalaiava, a més, el moviment ferroviari de l'estació, els clàssics grans magatzems de vins de l'altra banda, i més lluny les vinyes veïnes de Santa Maria dels Horts, estenent-se fins al peu de la Serreta, amb la muntanya del Papiol, Montaspre i el massís d'Olèrdola al fons. En aquell terrat, hi passava molt llargues estones, sobretot les tardes.

Com que en el pis llavors habitat per la família Colomer, anteriorment hi havia viscut una germana de l'àvia, en ordenar l'avi Miret

una part de l'estructura de la seva casa, féu que del jardí familiar comú de la planta baixa n'eixís una escala que conduís a la terrassa. Allí, doncs, en el temps que rememoro, la senyora Colomer hi pujava a estendre la roba acabada de rentar, hi jugaven els seus fills i hi tenia instal·lat un galliner amb quatre gallines ponedores i un gall d'aquells que planten cara arrogantment a qui se'ls mira. Els dies de la Festa Major de 1953, per afegidura, s'hi engreixava un gall dindi, probablement en vistes al proper Nadal.

El temps que passava al terrat, molt sovint l'esmerçava dibuixant o pintant aquarel·les del que tenia al davant, o simplement llegint. De vegades hi venia el fill Colomer, Raimon, encara un infant els primers temps, ja que li agradava veure'm dibuixar i pintar, i que li parlés del que en aquells moments tenia entre mans.

Un dia de l'any darrerament esmentat, feia una aquarel·la del que en podríem dir el bust de l'alterós gall dindi, quan aparegué el nen Raimon Colomer, llavors ja de tretze anys d'edat. Recordo que quedà sorprès i admirat del toc de pinzell que donava sobre el paper per reproduir-hi la flonjor de les plomes del coll, negres i amb un lleu tornassolat verdós gairebé imperceptible, la vivesa de l'ull —ja que la figura s'hi veu de perfil—, la contundència del bec i la rojor purpúria dels detalls de tot el cap. No cal dir el que m'agradaria haver contribuït, per poc que hagués estat, amb aquella aquarel·la i amb les meves paraules, al desvetllament de la vocació artística de Raimon Colomer i Pagès, ara en la plenitud de la seva tasca com a pintor, als cinquanta-sis anys d'edat.

Han passat moltíssims anys d'aquell temps ençà, d'aquelles estones plàcides viscudes en aquell terrat, mentre vèiem passar per la carretera els darrers carros de la pagesia; sentint el xiulet dels trens que arribaven a la vila

o en sortien, entelant-se uns moments el verd de les vinyes i el blau del cel a causa del fum gris expel·lit per la potència de la màquina i contemplant la gradació decreixent de la llum sobre bona part de la terra penedesenca.

Algunes de les vegades que ens hem trobat —amb motiu d'una exposició de les seves obres, o de les meves, a Barcelona o a Vilafranca— m'ha dit que encara es recordava d'aquell cap de gall dindi que un dia vaig pintar en la seva presència. Una de les darreres vegades que me'n va parlar va ser quan em visità per demanar-me que li fes un escrit de presentació per al catàleg d'una exposició antològica de les seves pintures, a la Caixa Penedès, a Vilafranca, fa tres o quatre anys.

Mesos enrere, ordenant un dia unes carpetes plenes d'aquarel·les i de dibuixos, impensadament em va venir a les mans la pintura amb el gall dindi. Vaig pensar que quan es presentés l'avinentsa la hi donaria, com un record meu i en memòria d'aquelles converses, ja tan llunyanes.

Fa unes poques setmanes que l'avinentsa es presentà. Vaig assistir a l'acte de la inauguració d'una exposició d'obres seves, a Galeries Grifé i Escoda, d'aquí Barcelona, però no n'hi vaig parlar, ja que prou feina tenia atenant la concurrència. Vaig determinar de tornar-hi un altre dia més propici. Quan en faltaven dos per cloure's la mostra, hi vaig anar amb l'aquarel·la en un sobre i unes paraules escrites referents a l'obsequi. Aquell dia, però, s'havia quedat a Vilafranca. Vaig donar el sobre, amb el que contenia, a l'encarregat de la sala, perquè li fos donat així que es presentés. Avui en Colomer ha vingut a Barcelona per recollir els quadres sobrants de l'exposició i a passar comptes amb l'administratiu de la sala, dels venuts, trobant-se amb la sorpresa del meu regal. M'ha telefonat de seguida per agrair-me'l i per dir-me literalment que estava

esborronat d'emoció. Sensible i emotiu com és, no m'estranya gens el seu estat d'ànim i la seva expressió.

29 DE DESEMBRE. Evocació de la I Exposició d'Art del Penedès, 70 anys després

En la morositat d'aquesta tarda de diumenge, resguardats amb escreix, gràcies a Déu, del temperi, he repassat un llibre que feia alguns anys que no el tenia a les mans. Es tracta de la crònica de la I Exposició d'Art del Penedès, celebrada a Vilafranca a l'agost-setembre de 1926, d'una gran transcendència cultural a tota la comarca. És un volum de regular format, de 178 pàgines, en el qual s'apleguen el catàleg de les obres que foren exhibides en l'exposició; la relació dels distints actes que s'hi varen efectuar; unes sessions musicals, la principal de les quals fou un concert de Pau Casals, i els textos complets de les conferències pronunciades: del Dr. Josep Estalella, qui al cap de pocs anys fundà i dirigí, a Barcelona, l'Institut Escola, se serví del

tema "Avant-projecte d'uns estudis penedescs"; la seva tesi sobre "Els límits del Penedès", la posà a la consideració de l'auditori el Dr. Jaume Valero; Mn. Manuel Trens parlà eruditament i amb summa agudeses dels "Factors de la producció artística", i Francesc Pujols, el cèlebre filòsof de Martorell, demostrà, amb la seva originalitat de conceptes, la "Influència de Vilafranca del Penedès en la Catalunya moderna".

A més, en el llibre hi ha fotografies de les sales en les quals s'exposà l'art antic i el modern del Penedès, essent la instal·lació en diverses aules del Col·legi de Sant Ramon de Penyafort, establert fa més d'un segle en el palau setcentista del Marquès d'Alfarràs. Cobreix la tapa del volum un gravat al linòleum de Jaume Busquets, de qui he escrit alguna cosa fa ben pocs dies.

Evocant, doncs, una exposició que als meus dotze anys d'edat va ser per a mi la revelació d'un món nou, al que sempre més hi he estat fidel, he passat plàcidament les hores d'aquesta tarda extremament hivernal.